

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 2. No. 6. 1937

(Hüzün) ün Mahiyet ve Sebepleri

Ibni Sina

(Hüzün) [1], Nefsani bir elemdir ki sevilen şeyleri bitirmek ve kaybetmekden, aranan ve istenilen şeyleri bulamamak ve elde edememeden ileri gelir. Hiç bir kimse yoktur ki bu sebeplerden yakayı sıyrabilmiş olsun. Çünkü sevdiği şeylerden bir şeyi bitirmemiş ve zayi etmemiş, veya aradığı ve istediği şeylerin hepsini elde etmiş hiç bir kimse bulunamaz. Zira insanın şu alemdeki sevdiği şeylerin hepsi zevale ve bozulmağa maruzdur. Ve hiç birisi sabit değildir. Dünyaya aid matlubatı da yine böyledir. Onlardan sevdiği şeyler gibi zeval ve fesada maruzdur. Çünkü insanın dünyevi matlubatı her halde fani ve zail olan şeylerdir. Amma sabit ve daim olan (Umuru akliye)ye gelince; o hiç bir vakit bitirilmez, gayib ve zayi olmaz. Zira (Umuru akliye)yi gashedecek ne bir elem vardır ve ne de ona bir Afet arız olabilir. Lâkin herkesin alakadar olduğu Umuru dünyeviye (Umuru akliye)nin hilafıdır ki onu korumak olmaz. Bozulmasından, zevalinden, değişmesinden emin olunmaz.

İmdi kendisine (hüzün) arız olmamasını isteyen kimse şunu yapmalıdır :

Dünyaya aid sevdiği ve dünyaya aid aradığı ve istediği şeyleri olduğu gibi zevale mahkûm ve bozulmağa müstaîd ve merhun olarak tasavvur etmek ve bunların tabî'larında olmayan sebat, beka, ve devam gibi vasıfları bunlardan beklememek ve aramamak ve belki mahbubat ve matlubatının peşinde iken onların tebdilini, intikal ve kuvvetlerini görünce isti'zam etmemek ve çok görmemek.

İşte bu halet kendisinde tahakkuk eden kimse sevdiğini bitirmek ve kaybetmekden mahzun aradığını ve istediğini elde edememekden mağmum olmaz. Belki sevdiği ve istediği şeyleri hacet miktarı alır. Ve onları zayi ettiği ve bulamadığı zaman de müteselli olur.

[1] (Hüzün) kelimesinin mukabili Öz dilimizde (Tasa)dır.

Şarkda malarya tarihinin eskiliği üzerine bir kaç not [1]

Dr. A. Süheyl Ünver

Malarya zannınca Şarkda tarihin malûm olduğu kadar eskidir. Daha uzağa gitmiyerek Anadoluyu tetkik edecek olursak buradaki mezrağı sahalar çok eskidir. Burada Eti İmparatorluğunun inkirazında Malaryanın büyük tesiri vardır. Keza Frikyalılar ve Lidyahlar, Fenikeliler de bu savletin tesirile sarsılmışlardır, ve asırlarca mukavemetden sonra dejenere olmağa başlamışlardır. Ve haricî hücumlara mukavemet edemiyerek birbirlerine halef ve selef olmuşlardır. Tarihde veba istilâları yalnız (Peste) istilâları değildir. Bunlar meyanına Dizanteri, Kolera, Çiçek, Malarya gibi sari ve istilâî hastalıklar da karışmıştır.

Orta zamanda Şarkda yazılmış bütün tıbbî müdevvenatda Malaryanın eşkâlinden bahisler vardır. Ebu Bekir Razi'nin (Elvahi) eserinde, İbni Sina'nın kanununda mütekattı gelen hummalardan bahis vardır. Semerkandlı bir Türk Hekim ve Şairi olan Nizamî Aruzî de XII inci asırda yazdığı Çehar Makalenin dördüncü kısmında bir gün gelip, bir gün gelmeyen Sıtmadan (belki Tersiyana olacak) diğer bir nev'i olarak bir gün daha şiddetli gelip diğer gün az devamlı olması ve bir gün daha hafif gelip devamının daha uzun olmasından ibaret (belki Tropika) bir diğer nev'ini yazmıştır. Sonra bir gün gelip ertesi gün gelmeyen üçüncü günü gelmeyip dördüncü günü gelen diğer bir Sıtmadan bahseder. Mualecesi esasına da temas eder.

Bu Çehar makalenin İngilizce tercemesi *Prof. E. G. Browne* tarafından 1900 senesinde *The Journal of the R. Asiatic society* de neşredilmiştir. Farsca metni Layden de 1910 da basılmıştır. Bu malaryanın XII inci asırda tasnifine aid mühim bir vesikadır.

Orta Asyada Uygur Türkleri de Semli bir çok hummaları tanıyorlar. (R. Rahmeti. *Zur Heilkunde der Uiguren* I. II. 1930 ve 1932. Berlin)

Anadoluda orta zamanda Selçuk Türkleri zamanında yazılan Arabca Tıbbî eserlerde—ki Arabca olan bu telifatı yanlışlıkla Arab müelliflerinin zannederler—ve Osmanlı Türkleri zamanında yazılmış Türkçe tıbbî eserlerde Malarya ve tedavilerine aid mühim kayıtlar vardır. Bu bir monografi mevzuu olacak kadar zengindir

[1] Bu notları Berlin Üniversitesinden Profesör H. Ziemann istemiş ve Teşrinevvel 1936 da yollanmıştır.

Quelques mots sur l'ancienneté de Malaria en orient [*]

Dr. A. Süheyl Ünver.

La Malaria date, en Orient depuis le commencement de l'histoire. Si nous considérons l'Anatolie sans aller plus loin, nous voyons qu'ici, la malaria a joué un rôle dans la chute de l'Empire Hittite.

Nous voyons encore les phrygiens, les Lydiens, et les Phoeniciens s'ébranler par la malaria et après avoir résisté pendant des siècles, tomber dans la dégénérescence. A la fin, ne pouvant se défendre, ils cédèrent leur place à leurs successeurs. Les épidémies, décrites dans l'histoire comme épidémies de peste, ne sont pas uniquement dues à la peste. Des maladies contagieuses comme la dysenterie, le choléra, la variole et la malaria se confondent avec elles.

Tous les écrits sur la médecine en Orient datant du moyen-âge parlent des différentes formes de malaria. Ebubékir Râzi (Rhazès) dans son oeuvre intitulé Elhavi; Avicenna dans son Canon, citent des fièvres intermittentes. Nizami Aruzi, un médecin et un poète de Semerkand, dans ses quatre discours datant du XIIe siècle, parle d'un genre de fièvre venant un jour et disparaissant le lendemain. (Peut-être la fièvre tierce) et d'un autre genre très forte un jour et moins forte le lendemain. Il décrit encore une troisième forme dans laquelle la fièvre est moins forte, mais a une plus longue durée (peut-être la tropica) ainsi qu'une forme dans laquelle la fièvre vient un jour, disparaît pendant le deuxième et le troisième pour reparaitre le quatrième. Il cite aussi les bases de leurs médications. La traduction anglaise de ces quatre discours a été publiée en 1900 par le Prof. E. G. Browne dans «The Journal of the R. Asiatic Society». Ceux-ci sont des documents importants sur la classification de la malaria aux XIIe siècle.

Les Turcs d'Ouygur de l'Asie Centrale connaissent plusieurs fièvres toxiques. (R. Rahmeti, Zur Heilkunde des Uiguren. I, II. 1930 et 1932, Berlin). Les oeuvres du moyen-âge traitant de la médecine et écrits en Arabe du temps des Turcs Seldjucides -

[*] La réponse au Prof. H. Ziemann de l'Université de Berlin en oct. 1936. sur sa demande.

oeuvres qui sont par erreur et à cause de la langue employée, considérées comme appartenant à des auteurs Arabes - ainsi que les œuvres écrites en turc du temps des Osmanlis, donnent des renseignements importants sur la malaria et son traitement. Ceci est assez riche pour constituer un sujet de monographie.

Şani Zadenin mezar taşı

Dr. F. N. Uzluk

Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra Beşiktaş'taki ilmi cemiyet azaları Bektaşilik kabahatile birer birer sürgün edilirken Şanizade tabip Ataullah dahi arpalığı Tire kazasına gönderilmiştir.

Müşarünileyh orada Köse Mihal oğullarından ve yerli zengin âlimlerinden müderris Hacı Ahmet Reşit efendinin evine misafir edilmiştir.

İki ay konuk kaldığı Tirede, Sultan Mâhmud nihayet ettiğine acıyarak onu affeder. İstanbul'dan öğrenilerek gelen ve Şanizadenin değil fakat Türk tıbbının düşmanları şöyle bir tuzakla işi bitirirler :

Bir akşam yemeğinden sonra Şanizade ve ev sahibi kahve içiyorlar. O tarihte kaza voyvodası yani kaymakamının kavalı bir kaç adamla koşarak evin kapısını çalıp bızla oturlan odaya girerler. Kavas Şanizadeye hitaben :

— Padişahdan efendinin itlâfına ferman getirdim.

Demesile Şanizadenin elinden fincanı bir yana, kendisi de bayılarak bir yana düşer.

Herif bu defa ağzını değiştirerek :

— Hayır itlâkına ferman getirdim.

Derse de iş işten geçer. B yük münnevver helecanın tesirile asırların pek güç ve çok geç yetiştirdiği koca tabip bir hafta sonra ölür. (Tanrı ona rahmet etsin)

Hazin alayla cenazesini kışla yanındaki kabristana gömerler. Mezarını Beşiktaş akademisi azaları değil, müderris Hacı Reşit efendinin oğlu Lutfullah efendi yaptırmak cesaret ve kadirşinaslığında bulunur. (110 yaşında ölen Lutfullah efendinin hatırasını saygı ile analım)

Mezarlık böylece 1332 yılına kadar yerinde kalır. Bu tarihte